

ВІДГУК
офіційного опонента
кандидата мистецтвознавства Марченка В. В.
на дисертацію Нефедова Сергія Юрійовича
«Баянно-ансамблеве мистецтво в музичній культурі України ХХ –
початку ХХІ століття: теорія, історія та практика»,
подану на здобуття наукового ступеня кандидата мистецтвознавства
за спеціальністю 26.00.01 – теорія та історія культури

У сучасному виконавському музикознавстві значне місце посідають численні праці, присвячені вивченню українського баянного мистецтва. Як правило, в них йдеться про сольний жанрово-виконавський різновид цієї сфери. Втім, протягом всього ХХ-го і початку ХХІ-го століття все більшої популярності набувають баянно-ансамблеві колективи, що підтверджується зростанням їх участі у міжнародних та всеукраїнських конкурсах і фестивалях, презентаціями широкої жанрово-стильової палітри цікавого ансамблевого репертуару, що актуалізує необхідність поглибленого вивчення особливостей сучасної баянно-ансамблевої сфери. Саме на цьому і зроблено акцент Нефедовим Сергієм Юрійовичем, автором представленого до захисту дисертаційного дослідження. Дисертантом було знайдено ті важливі аспекти актуальності досліджуваної теми, які на сучасному етапі розвитку культури і мистецтва України є вельми назрілими і потребують їх аналізу і розкриття. Серед них, зокрема, визначення властивостей поетики виконавського процесу у сфері баянно-ансамблевого мистецтва. А це поняття духовності, діалогічності, майстерності. Автором проведено цілісний аналіз музикознавчих досліджень, а також праць з історії виконавської практики, що дало підґрунтя стверджувати, що визначена сфера є нині дійсно малодослідженою, а обрана тема «Баянно-ансамблеве мистецтво в музичній культурі України ХХ – початку ХХІ століття: теорія, історія та практика» є незаперечно актуальною.

Коректно сформульовано предмет та об'єкт дослідження, мета та завдання відповідно до загальної логіки наукового дослідження.

За мету автор дослідження поставив виявлення особливостей баянно-ансамблевого мистецтва у вимірах музичної культури України ХХ – початку ХХІ століття, згідно з поняттям «пріоритетність» у контексті тріади «теорія – історія – практика», послідовно і докладно вирішуючи необхідні дослідницькі завдання, а саме: на основі систематизованого огляду відповідних мистецтвознавчих та культурологічних праць та розроблених методологічних засад дослідження доводить актуальність і перспективність вивчення баянно-ансамблевого мистецтва України ХХ – початку ХХІ століття; визначає особливості баянно-ансамблевого виконавства; обґрунтовує та доводить значення репертуарного забезпечення баянно-ансамблевих художніх колективів з точки зору методологічних проблем та культуротворчого потенціалу; конкретизує хронологію розвитку баянно-

ансамблевого виконавського мистецтва України відповідно до його дефініцій та класифікацій соціокультурних функцій.

Безумовний теоретичний інтерес становить спроба критичного аналізу процесів професіоналізації та академізації баянно-ансамблевого мистецтва України ХХ – початку ХХІ століття, систематизація жанрово-стильової палітри напрямів діяльності виконавських колективів обраної інструментально-ансамблевої сфери, визначення автором особливостей феноменів духовності, діалогічності та майстерності, як складових виконавської поетики в проекції на культуротворчий потенціал баянно-ансамблевого мистецтва.

У першому розділі Сергій Нефедов на базі мистецтвознавчо-культурологічного аналізу дає визначення поняттю «пріоритетність» відносно баянно-ансамблевого жанру. Цікавою є екстраполяція суто наукового поняття «пріоритетність» (за І. Котляревським) у контекст виконавського мистецтва. У відповідному контексті автор пропонує уточнення дефініції «пріоритетність». Результатом такого уточнення стало поняття, що у сукупності обумовлює доцільність існування виконавського жанру. Такий ґрунтовний підхід дозволив дисертанту прослідкувати діалектичність співвідношення теорії та практики на основі взаємозв'язків «наукової проблеми» і «виконавського жанру».

Також у першому розділі автор дисертації розглядає баянно-ансамблеве мистецтво як інструментальний однотембровий жанр. Більше того, дає розгорнуте визначення цього поняття, а саме на сторінці 57, підрозділу 1.2 конкретизовано, що «ансамбль баяністів у контексті музичної культури України можна визначити як інструментальний однотембровий жанр, який протягом свого існування еволюціонував від аматорського та напівпрофесійного до професійно-академічного рівня, репрезентує себе в різних стильових сферах (народно-етнографічній, класично-академічній та естрадно-джазовій) та може варіюватися за кількісним показником (дует, тріо, квартет тощо)». Справедливо доведено, що баянний ансамбль, за класифікацією І. Польської, можна характеризувати як константний.

Автором підкреслено, що оскільки в однотембрових колективах варіабельність складу визначає в основному кількість учасників, то на сучасному етапі особливо важливою, з точки зору перспектив їх подальшого розвитку, стає проблема репертуару. С. Нефедов обґрунтував визначальну роль впливу репертуару на формування інтелектуально-культурного й духовно-етичного досвіду як окремого індивіда, так і суспільства в цілому. Крім того, на основі репертуарного забезпечення баянних ансамблів автором здійснюється кореляція визначення типу цього виконавського жанру відповідно до класифікації І. Польської: 1). рівень жанрової стабільності (константний чи варіантний); 2). кількісна структура (кількісний склад виконавців, ансамблевих партій і інструментів в ансамблі); 3). якісна структура: а) акустична структура ансамблю; б) органологічна структура ансамблю, що містить його ансамблевий тип, інструментальну групу, інструментальний склад, тип формування складу. Дисертантом зроблено

узагальнення, що завдяки репертуару і широкому жанрово-стильовому спектру, ансамбль баяністів, як жанр, набуває релятивних функцій і визначається уже не як константний, а як константно-варіантний.

Показово, що автор послідовно розкриває специфіку зв'язку професійної майстерності та духовності на основі характеристики духовного потенціалу через визначення афективних, нормативно-регулятивних та поведінкових критеріїв. Для цього дисертант розглядає ті питання, що стосуються проблеми оцінювання виконання як кінцевого результату творчої діяльності з точки зору культуровідповідних та культуротворчих тенденцій, збереження традицій, формування та розвитку нових пріоритетів, поширення обрії культурно-духовного досвіду особистісної та суспільної свідомості (стор. 47).

У другому розділі дисертації критично систематизовано представлені в сучасній науковій літературі підходи до розуміння етапів еволюції баянно-ансамблевого мистецтва. Принципово новим є запропонований Сергієм Нефедовим підхід до визначення хронологічних меж. Йдеться про закономірний розвиток власно зазначеного виконавського жанру від аматорського музикування до оригінальної соціокультурної форми творчої діяльності. Цей розвиток розглядається у паралелі з еволюцією його соціокультурних функцій від розважально-ігрової до духовно-інтелектуальної.

В наступному підрозділі особливу увагу приділено формуванню української баянно-виконавської школи, як взагалі, так і окремих її репрезентантів у Києві, Донецьку, Харкові, Львові, Одесі. Саме це, на думку автора, є вирішальним фактором та рушійною силою професіоналізації та академізації в цій сфері.

Також у другому розділі (2.3, с. 121–143) представлена у систематизованому вигляді жанрово-стильова еволюція баянного та баянно-ансамблевого репертуару. В дослідженні зазначені чотири основні напрями розвитку: фольклорний; камерно-академічний; естрадно-джазовий та авангардний. На особливу увагу заслуговує те, що Сергій Нефедов не обмежується наданням стильових характеристик зазначених напрямів. Додатково автор обґрунтовано визначає особливості кожного з них, відповідно до понять «культуротворчість» та «культуровідповідність».

Третій розділ дисертант присвячує феноменам «духовності», «діалогічності» та «майстерності» як визначальним культурологічним категоріям, які репрезентують поетику баянно-ансамблевого мистецтва. Так, наприклад, феномен «духовності» розглядається автором у широкому розумінні цього поняття: співвідношення духовності та культурних традицій; функції духовності в історично-культурному розвитку суспільства; духовність та інтонаційність; ідеальна, суб'єктивна та матеріальна природа духовності в контексті баянно-ансамблевого репертуару; духовність у контексті музично-артистичного мистецтва тощо.

Крім того автор перекидає своєрідну арку від міркувань щодо феномену «духовності» до соціокультурних функцій баянно-ансамблевого

мистецтва, які були визначені у першому розділі. На цій основі дисертант доводить взаємозв'язок баянно-ансамблевого мистецтва із загальними культурними процесами.

Привертає увагу цілісність розробленого автором дослідження феномену «діалогічності» за параметрами: діалог як «ідея» ансамблевого мислення; складові діалогу, за концепцією Ю. Лотмана з проекцією на баянно-ансамблеве мистецтво; діалог теорії та практики; діалог в інтерпретаторському процесі; діалог в контексті формування та розвитку явища «виконавська школа»; діалог у співвідношенні понять «теорія» та «практика» та ін. Таким чином в даному підрозділі доводиться наявність діалогічності баянно-ансамблевого мистецтва на всіх трьох рівнях (особливе, окреме, загальне).

Наступний підрозділ присвячений культуротворчому значенню майстерності як фактору виконавського удосконалення. В цьому контексті автор доречно аналізує специфіку таких понять як «артистизм», «пластика», «художній сценічний образ», «театральність». Саме у співвідношенні з поняттям «майстерність» питання про критерії оцінювання виконання, як кінцевого результату творчої діяльності, набувають особливого значення. Це підкреслює актуальність та необхідність проблемстворення відповідної системи такого оцінювання, що знов таки перекидає смислову арку до запропонованої Сергієм Нефедовим концепції відносно застосування поняття «пріоритетність» як характеристики властивостей виконавського жанру.

У Розділі 3 (підрозділ 3.3) представленої дисертації цілком логічно простежуються взаємозв'язки понять «виконавець», «артист», «мистецтво», «майстерність», що мало за мету формування чіткого уявлення про ознаки, які характеризують професійну досконалість виконавця або виконавського колективу. З цієї точки зору особлива увага приділяється основним компонентам музично-виконавської майстерності: а) теоретичному; б) технічному; в) художньому; г) суспільно-психологічному.

В контексті дослідження артистизму, як одного з найголовніших чинників формування культури виконання, окремої уваги надано розгляду категорії «пластичне» з конкретизацією його визначальних характеристик відносно баянного та баянно-ансамблевого мистецтва з урахуванням специфічних музикознавчих понять, а саме: ігрова природа виконавства, інструментальний театр, театральність виконання інструменталіста, театр баяніста.

Таким чином, у дисертаційному дослідженні Нефедова Сергія Юрійовича вирішуються практично усі поставлені завдання, що логічно приводить до розв'язання визначеної мети дослідження.

У висновках стисло, чітко й лаконічно викладаються результати дослідження та окреслюються перспективи подальшої наукової розробки заявленої проблематики.

Значна кількість охопленої та проаналізованої автором наукової літератури доводить його професійну обізнаність. На окрему увагу

заслужують додатки, які доповнюють та ілюструють основний зміст дисертації.

Основні ідеї, положення та висновки дисертаційного дослідження адекватно відбилися у 11 одноосібних публікаціях, зокрема: 4 статтях у наукових фахових виданнях України; 1 статті в іноземному виданні; 6 публікаціях у збірниках матеріалів конференцій.

Матеріали дисертації достатньо повно апробовані на наукових конференціях як міжнародного, так і Всеукраїнського статусу.

Структура і зміст автореферату відповідає композиції та концепції дисертаційного тексту, що повністю відображений в авторських публікаціях.

Історіографія роботи (280 найменувань) демонструє високий рівень інформаційно-наукової культури її автора та є достатньо потужною для кандидатського дослідження.

Разом з тим, у роботі наявні деякі **дискусійні моменти**, а саме:

1. Не зовсім є зрозумілим чи завжди, на думку автора, феномен «майстерність» має культуротворче значення.

2. Більш детального розгляду варто було приділити узагальненню питань щодо того, чим саме відрізняються процеси академізації та професіоналізації баянно-ансамблевого мистецтва від таких самих процесів у інших галузях народно-інструментального виконавського мистецтва.

3. Дисертація виграла б, якби в ній, на нашу думку, більш розгорнуто було надано посилання на використані матеріали при дослідженні репертуарного забезпечення баянно-ансамблевих колективів.

4. Виникає питання чому в додатках А та Б подекуди зазначаються роки щодо діяльності баянно-ансамблевих колективів, в інших випадках ні? За яким принципом здійснюється перелік колективів у зазначених додатках?

Як побажання. Підкреслюючи прикладне значення дисертації, у тому числі, вагомих її додатків, хочемо побажати дисертанту випустити друковану збірку навчально-методичних матеріалів щодо теорії, історії та практики баянно-ансамблевого мистецтва в сучасній Україні, що нині є на часі.

Висловлені зауваження і побажання аж ніяк не заперечують наукової цінності роботи, її новизну, актуальність, достовірність, дослідницький потенціал і зріле музикознавчо-культурологічне мислення дисертанта.

Отже, дисертаційне дослідження Нефедова Сергія Юрійовича на тему «Баянно-ансамблеве мистецтво в музичній культурі України ХХ – початку ХХІ століття: теорія, історія та практика» є оригінальною, самостійно виконаною науково-кваліфікаційною роботою, що відповідає вимогам пп. 9, 11 «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», а його автор Нефедов Сергій Юрійович

заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата мистецтвознавства зі спеціальності 26.00.01 – теорія та історія культури.

Офіційний опонент,
кандидат мистецтвознавства,
директор Українсько-китайського центру
розвитку культури і освіти

В.В. Марченко

Підпис В.В. Марченка засвідчую: